

Sözcük Bilgisi

Bir yada birden çok heceden oluşan, belli bir anlamı olan ve cümle kurmaya yarayan dil ögesidir.

☞ Tek başına bir harfin sözcük (kelime) oluşturması mümkündür ancak örneği sınırdır.

Örnek: O kitabı çok severim.

↳ "O" sesi bu cümlede bir sözcük görevi görür.

Unutma! ⇒ "e" ve "a" sesleri de bazı cümlelerde sözcük olarak kullanılsa da tek başlarına bir anlam taşımazlar.

Örnek: A canım dikkat et, düşeceksin!

↳ "A" sesi bu cümlede bir sözcüktür, fakat tek başına bir anlamı yoktur.

Örnek: E sende oraya gitmeseydin.

↳ "E" sesi bu cümlede bir sözcüktür, fakat tek başına bir anlamı yoktur.

☞ Bir cümleyi farklı sayıda sözcük oluşturabiliriz. Sözcük sayısı arttıkça ifade gücü artar.

Örnek: 1 sözcük → Gittik.

2 sözcük → Pikniğe gittik.

3 sözcük → Dün pikniğe gittik.

4 sözcük → Ailemle dün pikniğe gittik.

Zıt Anlamlı Sözcükler (Karşıt Anlamlı Sözcükler)

Anlam bakımından birbirinin karşıtı olan sözcüklerdir.

Örnek: Siyah-beyaz, uzun-kısa, aşağı-yukarı, var-yok.

☞ Her sözcüğün zıt anlamlısı yoktur.

Unutma! ⇒ Eylem bildiren sözcüklerin olumsuz, o sözcüğün karşıt anlamlısı sayılmaz.

Örnek: gelmek - gelmemek (yanlış)

gelmek - gitmek (doğru)

Örnek: sevinmek - sevinmemek (yanlış)

sevinmek - üzülme (doğru)

☞ Sözcükler arasındaki zıtlık cümledeki kullanımına göre değişir.

Örnek: "Doğru" sözcüğünün zıt anlamlısı deyince aklımıza ilk olarak "Yanlış" sözcüğü gelir. Bu elbette doğrudur. Fakat cümledeki kullanımına "doğru" kelimesinin zıt anlamlısı "eğri" olabilir. Örneği inceleyelim:

Bu soru doğru, bu soru yanlış olmuştur. (doğru - yanlış)

Bu çizgi doğru, bu çizgi eğri olmuştur. (doğru - eğri)

Yukarıda görüldüğü gibi iki sözcüğün zıt anlamlısı da kullanım bakımından uygundur.

Eş Anımlı Sözcükler (Anlamdaş Sözcükler)

Yazılış ve okunuş bakımından farklı olup anlam bakımından aynı olan sözcüklerdir. Bu tür sözcükler cümle içinde birbirinin yerine kullanılabilirler.

Örnek: * - cevap - yanıt * - okul - mektep
* - hediye - armağan * - öğrenci - talebe
* - zelzele - deprem * - yoksul - fakir
* - doktor - hekim * - sınav - imtihan

Örnek: Yaşlandıkça gözümde birçok **anı** canlanıyor.
Yaşlandıkça gözümde birçok **hatıra** canlanıyor.

Unutma! ⇒ Deyim, atasözü ve kalıplaşmış ifadelerde sözcüğün eş anlamlısını kullanmak cümlelerin anlamını bozar.

Örnek: kara bahtlı (doğru)

siyah bahtlı (yanlış)

Örnek: Kalp kolbe karşısıdır derler. (doğru)

Yürek yüreğe karşısıdır derler. (yanlış)

Örnek: Ak akıe kara gün içindir. (doğru)

Beyaz akıe siyah gün içindir. (yanlış)

Türkçe 4. Sınıf

Eş Sesli Sözcükler (Eş Anımlı Sözcükler)

Yazılışı ve okunusu aynı olduğu halde anlamları farklı olan sözcüklerdir.

Örnek:

göl → çiçek

göl → gülmek (eylem)

yaz → mevsim

yaz → yazmak (eylem)

kara → siyah (renk)

kara → toprak parçası

kaz → hayvan

kaz → kazmak (eylem)

yüz → surat

yüz → yüzmek (eylem)

at → hayvan

at → atmak (eylem)

Unutma! ⇒ Bazı sözcüklerin yazılışları ve okunuşları birbirine çok benzediği halde eş anlamlı değildir.

hala : Babanın kız kardeşine hala denir.

hâlâ : Bu konuyu hâlâ anlamayanlar var.

kar : Dışarıda çok şiddetli kar yağışı var.

kâr : Bu sene meyvelerden güzel kâr ettim.

Dilimize Karışmış Yabancı Sözcükler

Günlük hayatta kullandığımız birçok sözcüğün dilimize başka dillerden geldiğini biliyor musun? Peki Türkçesi olduğu halde neden yabancıyı kullanıyoruz? Yanlışlıkla ya da bilerek kullandığımız bazı sözcüklere göz atalım.

Yabancı	Türkçe	Yabancı	Türkçe
*- laptop	dizüstü bilgisayar	*- adisyon	hesap
*- printer	yazıcı	*- brifing	bilgilendirme
*- şov (show)	gösteri	*- animasyon	canlandırma
*- puzzle	yapboz	*- partner	eş
*- blender	karıştırıcı	*- plaza	iş merkezi

Sözcükte Anlam

Gerçek Anlam (Temel Anlam):

Bir sözcüğün taşıdığı ilk ve genel anlamına gerçek anlam denir. Sözlüğe baktığımızda gördüğümüz ilk anlamdır.

Örneğin "göz" dediğimizde aklımıza ilk gelen gözümüzdür.

Aşağıda verilen diğer örnekleri inceleyelim:

Örnek: ayak → vücudumuzun bir bölümü

sıcak → ısı yüksek, çok ısınmış

patlamak → balon, lastik, bomba patlaması

Türkçe 4. Sınıf

Yan Anlam:

Sözcüğün gerçek anlamının dışında, ancak gerçek anlamına çok az da olsa benzerlik kurduğu yeni anlamıdır. Sözcüğün gerçek anlamından yola çıkarak benzerlik ve yakınlık tasıdığı anlamıdır.

Örnek: Kuşun kanadı kırılmış. (gerçek anlam)

Uçağın kanadı çok büyük. (yan anlam)

Ağacın dalına çıktım. (gerçek anlam)

Spor dalında birinci oldum. (yan anlam)

Hakan kolunu incitmiş. (gerçek anlam)

Kapının kolunu kırdım. (yan anlam)

Mecaz Anlam:

Bir sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama mecaz anlam denir.

Örnek: Yemekten sonra tatlı yedik. (gerçek anlam)

Tatlı sözlerle gönlümü aldı. (mecaz anlam)

En ağır olan çantayı aldım. (gerçek anlam)

Bugün bana çok ağır konuştun. (mecaz anlam)

Terim Anlam:

Bir sözcüğün bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü kavramları karşılığında kazandığı anlama terim anlam adı verilir.

*- Karşımıza çıkabilecek bazı bilim, sanat ve meslek dalları ile ilgili terimlere göz atalım:

Matematik: Üçgen, kare, rakam...

Tiyatro: Sahne, perde, dekor...

Müzik: Nota, akor, sol anahtarı...

Resim: Portre, palet, tuval...

Bilim: Dünya, ışık, kuvvet...

Futbol: Taç, faul, gol...

Örnek: Bugün dersimizde ışık konusunu işleyeceğiz.
Terim anlam

Eşkenar üçgenin bütün açıları esittir.
Terim anlam

Müzik dersinde notaları öğrendik.
Terim anlam

Türkçe 4. Sınıf

Unutma! \Rightarrow Bir sözcük bir cümlede gerçek anlamda kullanılırken, başka bir cümlede mecaz anlamda, başka bir cümlede ise terim anlamda kullanılabilir. Doğru kararı vermek için cümlelerin bütününe bakmak gerekir.

Örnek: "Işık" sözcüğünü farklı cümlelerde inceleyelim:

- *- Camdan yansıyan ışık gözlerimi kamastırdı. (gerçek anlam)
- *- Adeta gözlerinden ışık saçıyordu. (mecaz anlam)
- *- Dersimizin konusu ışık ve ses. (terim anlam)

Örnek: "Batmak" sözcüğünü farklı cümlelerde inceleyelim:

- *- Buz dağna çarpan gemi battı. (gerçek anlam)
- *- Güneş tepenin ardında yavaşça battı. (yan anlam)
- *- Bu haberle birlikte hayallerim suya battı. (mecaz anlam)

Örnek: "Boğaz" sözcüğünü farklı cümlelerde inceleyelim:

- *- Soğuk su iince boğazım ağrıdı. (gerçek anlam)
- *- Evimiz boğaz manzaralıdır. (yan anlam)
- *- Coğrafya dersinde boğazları gördük. (terim anlam)
- *- Boğazına kadar borca batmış. (mecaz anlam)